

Vernon L. Lidtke's bog beskæftiger sig hovedsageligt med meningsbrydningerne og fraktionskampene. Den har en særlig interesse i forbindelse med den videnskabelige »afideologiseringsdebat« ved sin tydelige udredning af den ideologiske uklarhed i et »ideologisk« parti i en »ideologisk« tidsalder. Og på grund af situationen bliver redegørelsen for fraktionskampene og meningsbrydningerne tillige et studie i en besværlig – og langt fra fuldkommen – social integrationsproces.

Eet kan dog kritiseres: Titlen er for generel. Der er ikke tale om en egentlig partihistorie, dertil er hovedvægten i alt for høj grad lagt på eet aspekt. Man bliver ikke meget klogere med hensyn til for eksempel det illegale organisatoriske netværk, der trods alt var nødvendigt. Blandt andet for at udbrede tidskrifter trykt i udlandet. Og bogen koncentrerer sig videre om begivenhederne på topniveau – ikke mindst i rigsdagsgruppen, der fungerede som partiets ledelse – medens det er meget lidt, man får at vide om arbejdet i for eksempel Landdagene.

»The Outlawed Party« er i dokumentariske tillæg forsynet med engelske oversættelser af Gotha-programmet fra 1875, Erfurt-programmet fra 1891 og socialistloven fra 1878, hvortil kommer et større bibliografisk efterskrift.

H. JØRGEN NIELSEN

JENS B. PLASS: England zwischen Russland und Deutschland. Der Persische Golf in der britischen Vorkriegspolitik, 1899–1907, dargestellt nach englischem Archivmaterial. Schriftenreihe des Instituts für Auswärtige Politik, Bd. 3. Hamburg 1966. viii + 507 s. 4 kort. 24,80 DM.

Hovedtitlen på bogen er ganske misvisende. Dette er ikke en studie i storpolitik, hvor de involverede staters handlinger over for hinanden gøres til genstand for analyse. Bogen belyser først og fremmest de interne engelske vilkår for udformningen af en politik i et meget begrænset geografisk område, nemlig den persiske Golf, som »gewiss nicht der Nabel der Weltpolitik (war)« (s. 9).

Forfatterens synspunkt er, at engelsk udenrigspolitik i denne periode ikke kan forstås alene ud fra de europæiske magtforhold, men må anskues ud fra »globale« aspekter, fortrinsvis af strategisk karakter (s. 13). Dette er i og for sig et frugtbart synspunkt, men forfatterens undersøgelse har dog vistnok hovedsagelig interesse på et helt andet område. Det påvises, at den engelske udenrigspolitik netop i Golf-området var præget af stærke modsætninger mellem forskellige myndigheder. Tyngdepunktet i afhandlingen ligger derfor i kapitlerne om Golfen i Englands Mellempolitik 1899–1905 og den engelsk-russiske overenskomst af 31.8.1907 (s. 114–212). I den tidlige fase af dette spørgsmål kan man iagttagende en stærk modsætning mellem Curzon, den engelske vicekonge 1899–1905, og Foreign Office. Curzon ivrer hele tiden for en sikring af engelske interesser i Golfen, og han argumenterer for en fast holdning over for russisk fremtrængen i Persien. Foreign Office peger på, at hvis ikke den hårde kurs over for Rusland skulle være det rene bluff, måtte den hvile på en militær magt, som England imidlertid ikke besad. Og skulle man risikere en konflikt med Rusland,

måtte der vælges en bedre sag end tvivlsomme engelske rettigheder i den persiske Golf (s. 123 og 134).

Med den engelske militære svækkelse som følge af Boerkrigen kom også de militære instanser ind i billedet, navnlig ved oprettelsen af Committee of Imperial Defence i 1902. CID var kun et rådgivende organ, men forfatteren peger med rette på, at komiteens råd måtte have en stor vægt, fordi den omfattede de betydeligste medlemmer af regeringen. Det skal tilføjes, at også ud fra rent kildemæssige synspunkter har CID betydning. Der førtes ikke (før 1916) protokol over kabinetsmøderne, mens der foreligger referater af møderne i CID.

Det fremgår af den dokumentation, forf. fremlægger, at de militære myndigheder agtede sig vel for at tage medansvar for storpolitiske afgørelser og alene pegede på nødvendigheden af en styrkelse af rent militære forholdsregler. Admiralitetets redegørelse af 12.11.1902 er et skoleeksempel i den retning (s. 458-460).

Iøvrigt er det et karakteristisk træk i udviklingen af Golf-problemet i denne periode, at den engelske regering mindre og mindre lod sig påvirke af den indiske vicekonge og den indiske regering i Simla. Det hedder udtrykkeligt i flere redegørelser fra Foreign Office, at den indiske regering er for langt fra de »store« begivenheder til at kunne vurdere situationen. Det er ganske karakteristisk, at den indiske regering ikke underrettes på forhånd om den engelsk-russiske overenskomst af 1907.

Forf. behandler også den offentlige debat om Golf-spørgsmålet. Det påpeges, at »opinionen« er meget kritisk indstillet over for Rusland. På den anden side accepteres 1907-overenskomsten uden større vanskeligheder (s. 62-63 og 211). Man tør måske heraf slutte, at den engelske regering ikke i større udstrækning var bundet i sin handlefrihed af hensyn til opinionen.

Mindre interessant forekommer behandlingen af Kuwaitsspørgsmålet og til dels også af den voksende tyske handel i Golf-området. Netop disse afsnit har forf. forkortet en hel del efter ønske fra Hamburgs filosofiske fakultet, oplyses det i forordet. At dømme efter den nuværende fremstilling kan fakultetets råd kun anses for yderst rimeligt.

NIELS AMSTRUP

SOLOMON M. SCHWARZ: *The Russian Revolution of 1905. The Workers' Movement and the Formation of Bolshevism and Menshevism. The History of Menshevism.* General Editor LEOPOLD H. HAIMSON. Chicago, London, The University of Chicago Press, 1967. xxii + 361 s. \$ 8,95.

Hoover-instituttet har stået som sponsor for udgivelsen af dette værk, det først udkomne bind i en projekteret serie om menshevismens historie, som påtænkes belyst ved memoarer, bibliografier, dokumentariske studier og monografier. Af udgiverens forord fremgår det, at der er tale om et meget ambitiøst og kostbart projekt, hvori bl. a. en række amerikanske universiteter står opført som deltagere.

Menshevismen er, som det også fremgår af projektets motivering, et glemt og udforsket område indenfor den russiske arbejderbevægelses historie før 1917.